

Araştırma Makalesi

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKEŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER*

Mehmet Akif OKUR**

Kürşat GÜÇ***

ÖZ: Cumhuriyet Dönemi Türk siyasal hayatının en önemli isimlerinden biri olan Alparslan Türkeş, taşıdığı önem itibariyle sadece Türkiye içinde değil, küresel düzeyde de yakından takip edilen bir aktör olmuştur. 37 yıllık aktif siyaset hayatı döneminde Türkeş'i en yakından takip eden devletlerden biri de ABD olmuştur. Bu çalışmada ABD'nin Alparslan Türkeş'e ve onun liderlik ettiği Milliyetçi Hareket Partisi'ne bakış açısının ne olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, gerek CIA'in gerekse de Türkiye'de görev yapmış olan ABD diplomatik misyon çalışanlarının raporları bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. 1960-1984 arası dönemi kapsayan 32 adet belge, tarihi bir gerçeği tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Türkiye'de bilginin üretimi ve yayılması noktasında akademi ve basın çevrelerinin uzunca yıllar Türk milliyetçiliğinin düşmanı olan kesimlerce hegemonize edilmiş olmasından dolayı, Türkeş'in Soğuk

* Türk Yurdu Dergisi'nin 332. Sayısında yayınlanan bu makale, genişletilerek Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi için yeniden düzenlenmiştir.

** Prof. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, maokur@yildiz.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5095-6113>.

*** Arş. Gör. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, kursad.guc@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2007-9580>.

Savaş döneminde ABD'nin yetiştirip yönlendirdiği bir aktör olduğuna ilişkin bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Herhangi somut bir bilgi ya da belgeye dayanmayan bu algı oluşturma çabasının ne denli afaki olduğu bu çalışmada ele aldığımız belgeler aracılığıyla açıkça görülmektedir. Söz konusu belgeler göstermektedir ki Türkeş ve MHP, ABD tarafından Amerikan çıkarlarını Türkiye'de tehdit eden en önemli aktörler olarak işaretlenmiştir. Türkeş, Türk siyasetçiler arasında ABD'ye en fazla mesafeli ve temkinli yaklaşan aktör olmuş ve bu da Amerikalılar tarafından net bir biçimde müşahede edilerek belgelere dökülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Alparslan Türkeş, MHP, ABD, CIA.

ALPARSLAN TURKES IN AMERICAN DOCUMENTS: FİCTIONS AND FACTS

ABSTRACT: Alparslan Turkes who was one of the most important names of Turkish political life in the Republican Era was a closely monitored actor not only in Turkey but also on a global level because of his significance. During his 37 years of active political life, the United States was one of the states that closely monitored Turkes. In this study, it will be tried to put forward what the US perspective was about Alparslan Turkes and the Nationalist Movement Party led by him. In this context, reports of both the CIA and the US diplomatic missions in Turkey will underlie this research. 32 documents covering the period between 1960-1984 reveal a historical truth blatantly obvious. Because academic and media circles in knowledge production and dissemination in Turkey were long hegemonized by the adversaries of Turkish nationalism, a perception that Turkes was an actor trained and directed by the US in the Cold War period has been tired to be created. The extent to which this effort to create perceptions is not based on any concrete information or document is evident through the documents we have discussed in this study. These documents indicate that MHP and Turkes were noted by the US as the most important actors that threatened American interests in Turkey. Turkes was the most cautious and distant actor among the Turkish politicians and this was clearly observed and documented by the Americans.

Key words: Alparslan Turkes, MHP, the US, CIA

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKEŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

GİRİŞ

Yakın tarihimizin en ciddi kutuplaşmalarından birine şahitlik eden Soğuk Savaş yıllarını geride bırakalı hayli zaman oldu. Etrafımızı çepeçevre kuşatan yeni gerilimler ve değişen siyasi aktörlerin de etkisiyle eski kavgalar, toplumsal hafızamızın ücra köşelerine itildi. Ancak, söz konusu normalleşmenin tesirini yeterince hissetti-remediği alanlar hâlâ mevcut. Bunların başında, Soğuk Savaş'ta Türkiye'yi derinden sarsan çatışmaları ve önemli siyasi figürleri konu edinen tarih yazıcılığı geliyor. Kitaplar, dergiler ve son olarak da ekranlar, kendilerini var eden bağlamın buharlaşmasıyla gündelik hayatlarımızdan düşen kavgalara dair hatıraların sürekli tazelenildiği arenalar halindeler. Öyle anlaşılıyor ki, tamire başlanan toplumsal köprülerin tahkimi için kabuk tutan yaraları kanatacak yeni buhranlara düşmeden zaman oku üzerinde bir kaç adım daha atmamız gerekiyor. Bu yolculuğumuza ise, kurguyu gerçekten ayırmamıza imkân verecek nitelikte çalışmalar eşlik edebilirse, geçmişin acı yüklü küllerini göğse savurup geleceğe yürümemiz kolaylaşacak.

İşe, propaganda olarak üretilen ancak arkasındaki gücün büyüklüğü sebebiyle zihinlerde gerçekmiş gibi iz bırakan iddialardan başlamalıyız. Örneğin, Türk milliyetçiliğinin ve Alparslan Türkeş'in ele alındığı popüler yahut akademik görünümlü birçok metinde hiçbir somut delile dayanılmaksızın ileri sürülebilen kimi iddia ve ithamlar, tartışılmaz gerçeklermiş gibi tekrarlanmaya devam ediliyor. Bu türden yazılarda, Türkeş ve liderliğini yaptığı Milliyetçi Hareket, ABD tarafından Sovyetlere karşı mücadele için dizayn edilmiş aktörler olarak takdim edilirken kökleşmiş önyargılar dışında hemen hiçbir objektif temele dayanma ihtiyacı hissedilmiyor.

Makalemizde, toplumsal hafızamızın yarınlara doğru zeminler üzerinden aktarılabilmesi için yüzleşilmeyi bekleyen bu literatürün Alparslan Türkeş'e yönelttiği suçlamaları aklımızda tutarak, ABD arşivlerinde yer alan belgelerdeki verilere eğileceğiz. Okurlarımıza, 27 Mayıs 1960'tan 12 Eylül sonrasına kadar uzanan dönemde Amerikan sisteminin iç yazışmalarından seçilmiş Türkeş'le ilgili atıf, not ve değerlendirme örneklerini sunacağız. Yaptığımız

taramalarda, aşağıda masaya yatıracağımız belgelerdeki eleştirel, hatta yer yer hakarete varan olumsuz ifadelerin benzerlerinin aynı dönemde başka siyasetçiler için kullanılmasına rastlamadık. Bu noktayı da dikkate alarak, eldeki bilgilerin Washington tarafından desteklenmek şöyle dursun, araya sürekli uçurum konulan bir Alparslan Türkeş portresi çizdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu çalışma, söz konusu problematik etrafında yürütülen daha geniş bir çalışmanın ilk halkasıdır. Planlanan eser tamamlandığında, meseleye ilgi duyanlar burada yer verilmeyen diğer belgelerdeki bilgilerle de buluşma imkânına kavuşacaklardır.

ABD'NİN NAZARINDA ALPARSLAN TÜRKES

Ele alacağımız ilk belge, Amerikalıların 27 Mayıs'ın hemen ardından Türkeş'in DP ve CHP karşısında "tarafsız" bir yerde durduğunu düşündüklerini gösteriyor. ABD'nin İstanbul Başkonsolosu Robert G. Miner'in Dışişleri Bakanlığı'na yolladığı 30 Haziran 1960 tarihli raporda, gazeteci Özcan Ergüder ile yaptığı özel bir görüşmeye dair değerlendirmeler aktarılıyor. Burada, Türkeş'in yalnızca DP'ye değil, CHP'ye ve İnönü'ye de karşı olduğu ve seçimlere yeni bir partiye liderlik yaparak girmek niyetini taşıdığı belirtiliyor.¹ Bu bilgi, 27 Mayıs'la ilgili olarak tartışılmalı bir mesele hakkında açıklayıcı ipuçları barındırıyor. Darbenin ardından Türkeş ve arkadaşlarının hemen seçim yaparak yönetimi sivillere devretmek istemeyişini demokrasi karşıtlığı ve cunta hevesiyle izaha çalışanlar olmuştur. Ancak, DP'nin mahkûm edildiği bir ortamda hemen sandığa gidilmesi, iktidarın ordunun eliyle CHP'ye hediye edilmesi anlamına gelecekti. Hâlbuki Türkeş ve arkadaşları CHP'ye de muhaliftiler. Dolayısıyla, askeri yönetimin bir müddet daha iş başında kalmasını farklı siyasi profillerin ortaya çıkabilmesine imkân hazırlamak için istemiş olabilirler.

Miner'in raporundan 20 gün sonra hazırlanan ulusal istihbarat değerlendirmesinde, Türkeş'in dünya görüşü ile ilgili açıklamalara yer veriliyor. Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) genel çerçevesi

¹ Robert G. Miner, 30 Haziran 1960, 782.00/6-3060, Istanbul Journalist's Comment Current Political Situation, Official Use Only.

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKİŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

tahlil edilirken Gürsel'den sonra Komitenin en etkili üyesi olarak Türkiye gösteriliyor. Belgede ayrıca, Türkiye'in ateşli bir Türk milliyetçisi olduğu, SSCB bünyesindeki Türklerin bağımsızlıklarını elde ederek Türk birliğinin kurulması yönündeki pan-Turanist düşünceleri sebebiyle 1944'te tutuklandığı da belirtiliyor.²

ABD'nin Ankara Büyükelçisi Warren'ın 25 Temmuz 1960 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda ise Washington'un Türkiye'ye bakışını kalıcı biçimde etkilediği anlaşılan önemli bir tartışmadan bahsediliyor. Warren, Gürsel, Türkiye ve Kunalalp Komite'nin ABD'den talep ettiği krediyle ilgili bir toplantı yapmışlardır. Bu görüşmede Türkiye, ordudaki bazı subayların zorunlu emekliliğe sevki için acilen krediye ihtiyaçlarının olduğunu, eğer ABD kaynak temin etmezse bu parayı "herhangi bir yerden" bulabileceklerini söyleyerek üstü kapalı bir şekilde ABD'li yetkilileri Sovyetlerle yakınlaşmakla tehdit etmiştir. Raporun sonunda Warren, Türkiye ile ilgili kişisel değerlendirmesinde; MBK'nın ihtiyaçlarına ve ABD'nin bunu karşılamadaki isteksizliğine odaklanan Türkiye tarafından hazırlanacak muhtemel eylem planının ABD'nin pozisyonunu ve yükümlülüklerini düşünmeyen tek taraflı bir tarzda olacağını söylüyor.³

CIA'in 28 Temmuz 1960 tarihli ÇOK GİZLİ ibaresi taşıyan günlük yazılı istihbarat notunda da Warren'ın mektubunda belirttiği noktalar yer alıyor. Gürsel ve Türkiye'in ABD Büyükelçisi Warren'a, Türk Ordusu'ndaki üst rütbeli subayların zorunlu emekliye sevk edilmeleri hususunda Amerikan mali yardımı gelmese dahi kararlı davranacaklarını ve gerekirse "parayı herhangi bir yerden bulabileceklerini" belirttikleri vurgulanıyor. Bununla birlikte, Gürsel'in atacağı herhangi bir adımın sürpriz olmayacağı fakat para temin etmek adına SSCB ile yakınlaşmasının da beklenmediği not

² Special National Intelligence Estimate, 19 Temmuz 1960, Short-Term Prospects For Turkey, SNIE 33-60.

³ Department of State, 25 Temmuz 1960, Central Files, 782.5/7-2560. Secret; Priority; Limit Distribution.

MEHMET AKİF OKUR-KÜRŞAT GÜÇ

edilmiş.⁴ Türkes için ise benzer bir değerlendirmede bulunulmadığı görülüyor.

ABD büyükelçisinin MBK hakkında gittikçe netlik kazanan görüşlerine, 11 Ağustos 1960'da Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporda rastlamaktayız. Warren'a göre MBK genç, tecrübesiz ve vatansever subaylardan oluşuyordu. Gürsel'den sonra Komite'nin etkili üyesi ise Türkes'ti. Ayrıca Warren'a göre Türkes, "fanatik heveslere sahip, aşağılık kompleksli ve derin duyguları olan" biriydi. MBK içinde ayrışma yaşanması durumunda Türkes'in Gürsel'in yerine geçebilecek kişi olduğu da Warren tarafından ifade edilmiştir.⁵ Türkes'in ABD ile ilişkisi hakkında yazılanların ne kadar kasıtlı çarpıtmalar içerdiğini gösteren güzel bir örnek, Ömer Gürcan'ın bu belgeye dayanarak Türkes'i Amerikan ajanı ilan edisidir. Gürcan, raporda hiç yer almayan "MBK'nın içine en önemli üye olarak Türkes'i yerleştirdik" ifadesini Warren'ın sözüymüş gibi aktarıyor.⁶

CIA'in 26 Eylül 1960 tarihli ve ÇOK GİZLİ ibareli günlük yazılı istihbarat notunda Türkes'in 22 Eylül'de Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden ayrılması değerlendiriliyor. Notta bu olayın, MBK içindeki genç, hırslı milliyetçi grup ile daha geniş muhafazakâr unsurlar arasındaki artan çatışmayı ortaya koyduğu ve Korgeneral Madanoğlu'nun da Türkes'in önde gelen hasmı olarak meydana çıktığı belirtiliyor.⁷ Türkes'in görevden ayrılışının MBK içerisindeki

⁴ Central Intelligence Bulletin, 28 Temmuz 1960, CIA-RDP 79T00975A0052002240001-7, TOP SECRET, Approved for Release 04/09/2002.

⁵ Fletcher Warren, 11 Ağustos 1960, Letter for Assistant Secretary of State G. Lewis Jones, Jr. from Ambassador William Fletcher Warren profiling the Provisional Government of Turkey, in power since 5/60, Department of State. CONFIDENTIAL. Declassified: Jul 13, 1995.

⁶ Bkz. <https://www.haber3.com/guncel/alparslan-turkes-cia-ajani-miydi-haberi-328055>.

⁷ Central Intelligence Bulletin, 26 Eylül 1960, CIA-RDP 79T00975A005300220001-8, TOP SECRET, Approved for Release 04/09/2002.

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKEŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

huzursuzluğu arttırdığına dair değerlendirme, 28 Eylül 1960 tarihli benzer bir belgede de tekrarlanıyor.⁸

Türkeş'in liderliğini yaptığı 14 kişilik milliyetçi grubun MBK'dan tasfiye edilişi, bir gün sonra, 13 Kasım 1960'ta, CIA'in ÇOK GİZLİ ibareli günlük yazılı istihbarat notunda ele alınmıştır. CIA belgesinde, Gürsel'in cunta içindeki radikal grubu ortadan kaldırdığı ve geriye kalan 23 kişinin sıkı Batı yanlısı olduğu vurgulanıyor. Ayrıca, 14'lerin tasfiyesi her ne kadar MBK'daki daha güçlü ekip tarafından desteklenen bir adım olarak değerlendirilse de Alparslan Türkeş liderliğindeki "radikal" sayılan grubun silahlı kuvvetlerdeki etkisinin mevcut Batı yanlısı yönetim için potansiyel bir tehdit olarak görüldüğü de belirtiliyor.⁹ Raporun dili, ABD'nin 27 Mayıs'ı yapan kadroya bakışının ana hatlarını özetliyor. Buna göre, MBK Batıcılar ve Türkeş liderliğindeki milliyetçilerden oluşuyordu. ABD ise radikal olarak nitelediği milliyetçilere değil, Batıcılara sempati duyuyordu. Sonuçta iktidar, Washington'un olumlu yaklaştığı grubun elinde kalmıştır.

CIA'in hazırladığı müteakip raporlara baktığımızda da 14'lerin tasfiyesinin doğurabileceği sonuçların ABD tarafından ne kadar önemsendiğini görüyoruz. 17 Kasım 1960 tarihli haftalık istihbarat raporunda, genç subayların sözcüsü konumundaki Türkeş'in büyük ihtimalle siyasi bir figür olarak hayatına devam edeceği ve ordudan zorunlu olarak emekli edilen 3,500 subayın desteğini alacağı belirtiliyor.¹⁰

⁸ NSC Briefing Background, 28 Eylül 1960, The Internal Situation in Turkey, CIA-RDP 79R00890A001200090022-1, SECRET, Approved for Release 17/05/2001.

⁹ Central Intelligence Bulletin, 14 Kasım 1960, CIA-RDP 79T00975A005400120001-8, TOP SECRET, Approved for Release 21/10/2002. Benzer bilgiler aynı gün Amerikan Başkanı'na sunulan kısa istihbarat raporunda da almıştır. Bkz. "Intelligence Items Reported to the President", 14 Kasım 1960, Declassified E.O. 12958, Sec. 3.6 (b) Date 10.10.2001.

¹⁰ Current Intelligence Weekly Summary, 17 Kasım 1960, CIA-RDP 79-00927A003000010001-9, CONFIDENTIAL SECRET, Approved for Release 04/04/2006.

CIA'in 5 Aralık 1960 tarihli haftalık propaganda kılavuzunun içindekiler bölümünde yer alan 14'lerin tasfiye edilmesi ile ilgili kısmın başlığı "Geçici Türk Hükümeti Tarafından Görevden Alınan Uzlaşılması Zor Üyeler"dir. Söz konusu yazıda, "inatçı ve uzlaşmaz bir grup" olarak nitelenen Türkeş liderliğindeki 14'lerin MBK'dan tasfiye edildiği belirtiliyor ve Türkeş'in siyasete girme ihtimali üzerinde duruluyor. Ayrıca, daha önce bağımsız dış politika izleme konusunda eğilim sergileyen 14'lerin yönetimden uzaklaştırılmaları ile birlikte Türkiye'nin dış politikasındaki eksen kayması ihtimalinin ortadan kalktığı ve böylece Gürsel yönetiminin kendisinden önce izlenen (Batı yanlısı) dış politika güzergâhına bağlı kalacağına garanti altına alındığı söyleniyor.¹¹

Arşivdeki kayıtların izini sürmeye devam ettiğimizde, MBK'daki tasfiyenin ve takip eden sürgünün ABD'nin Türkeş'le ilgili kaygılarını ortadan kaldırmadığını görüyoruz. 1961 seçimlerinden yaklaşık bir buçuk ay önce, 02 Eylül 1961'de, dönemin Amerikan Büyükelçisi Raymond A. Hare'nin Washington'a yazdığı mektupta Türkeş ve ekibinin yeni bir askeri müdahale örgütlenme ihtimali ele alınmış. Hare mektubunda ordu içerisindeki Türkeş taraftarlarının çoğunlukla düşük rütbeli subaylardan müteşekkil olduğunu bildiklerini, ancak Türkeş teşkilatının büyüklüğünün hangi düzeyde olduğunu kestiremediklerini ifade ediyor. Mektupta Hare, seçimlerden sonra Türkiye'de huzursuzluk baş gösterirse Türkeş ekibinin müdahale için bir imkân elde edeceğini, fakat emir komuta zincirinin daha önce harekete geçmesi durumunda bu ihtimalin de ortadan kalkacağını ileri sürüyor.¹²

Sürgündeki Türkeş ve arkadaşlarının muhtemel hamleleriyle ilgili ABD'nin kaygılı tahminleri, 15 Ekim 1961'de yapılan 27 Mayıs sonrası dönemin ilk demokratik seçimlerinin ardından da devam etmiştir. CIA'in 17 Kasım 1961 tarihli haftalık istihbarat raporunda,

¹¹ BI Weekly Propaganda Guidance, Number 54, 05 Aralık 1960, CIA-RDP 78-03061A000100020015-4, "Intransigent Members Ousted By Turkish Provisional Government", Approved for Release 27/08/2000, s. 321.

¹² Department of State, 2 Eylül 1961, Central Files, 782.00/9 - 261. Secret.

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKİŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

seçimlerin üzerinden bir ay geçmesine rağmen hükümetin kurulamayışının ülke genelinde ve silahlı kuvvetlerde sıkıntı yaratmaya başladığına dikkat çekiliyor. Raporda, özellikle ordu içerisindeki huzursuzluğun artması halinde, Alparslan Türkeş ve 14'lerin diğer üyelerinin sürgünden dönerek askeri yönetimin devamı yönünde baskı yapabilecekleri belirtiliyor.¹³

Belgeler, ABD'nin dikkatini sürgün yıllarını müteakip siyasete girişinden sonra da Türkeş'in üzerinden ayırmadığını ve Türkeş'e karşı takındığı olumsuz tavrı sürdürdüğünü gösteriyor. 1965 Genel Seçimleri öncesinde CIA tarafından hazırlanan, dönemin Türk siyasi hayatının incelendiği özel raporda, Türkeş'in liderliğini elde etmesiyle CKMP'nin "özünde tek bir hâkim liderin kişisel aracı olan potansiyel bir yarı-faşist organizasyon" haline geldiği söyleniyor. Ayrıca, isim zikredilmeden CKMP'nin eski üyelerinin partinin "föhrer kompleksinde bir adam için faşist bir vasıta"ya dönüşmeye başladığını belirttikleri ifade ediliyor. Türkeş'in kendisini nasyonal sosyalist olarak tanımladığı ve diğer partilerdeki aşırı sağcı radikalleri etrafına topladığı iddiasına da yer veriliyor.¹⁴ Raporda ayrıca, Türkeş'in Türkiye'nin Batı ile mevcut bağlarına inanıyor gibi görünse de esasında tarafsızlık yanlısı olduğu değerlendirildiği de yapılıyor.¹⁵

Amerikan arşivlerinde, Türkeş'in dış politika perspektifinin somut yansımalarına ilişkin kayıtlara da rastlıyoruz. Haziran 1967'de İsrail ile Arap devletleri arasında artan gerginlikle ilgili olarak Türk siyasi elitlerinin ve kamuoyunun tutumunu ABD diplomatik temsilciliklerine bildiren telgraf bunun bir örneğidir. Türkiye'deki ABD büyükelçiliği tarafından çekilen telgrafta, Araplar ile İsrail arasındaki artan gerginlik sırasında Türk Hükümeti ve aşırı

¹³ Current Intelligence Weekly Summary, 17 Kasım 1961, CIA-RDP 79-00927A003400050001-0, SECRET, Approved for Release 23/10/2007.

¹⁴ Special Report, OCI No. 0309/65B, Copy No. 57, "Pre-election Picture in Turkey", CIA-RDP 79-00927A005000080003-8, SECRET, Approved for Release 05/01/2005, s. 6-7.

¹⁵ Ibid, s. 9.

soldakiler dâhil siyasi liderler sessiz kalırken sadece Alparslan Türkeş ve Osman Bölükbaşı'nın Araplardan yana tavır sergiledikleri belirtiliyor.¹⁶

1970'lerden kalan evrakı incelediğimizde, ABD'nin Türkeş'e yönelik olumsuz tavrında bu dönemde de bir değişimin yaşanmadığını görüyoruz. Washington'un o tarihlerdeki bakış açısını yansıtan önemli bir belge, 01 Ocak 1973 tarihini taşıyan, çeşitli ülkelerdeki öğrenci ayaklanmalarıyla ilgili CIA raporudur. Bu raporda CIA, Türkiye'deki gençliğin hızla iki kutba ayrıldığını, bir yanda genel olarak TİP tarafından yönlendirilen Marksist gençliğin diğer tarafta da CKMP'nin "neo-faşist" lideri Türkeş'in önderlik ettiği "komando" diye adlandırılan gençliğin yer aldığını belirtiyor.¹⁷ Bu belgede, Hitler ve Mussolini ile beraber anılagelen ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'da en az "komünist" tabiri kadar ürperti uyandıran "faşist/neo-faşist" nitelemesinin Türkeş için kullanılması, ABD'nin MHP liderine bakışını gösteren önemli bir işarettir.

Üstelik bu ve benzeri yaftalar değişik belgelerde de tekrarlanmaktadır. Örneğin, Demirel Başbakanlığında kurulan MC Hükümeti ile ilgili değerlendirmelere yer verilen 01 Nisan 1975 tarihli Ulusal İstihbarat Bülteni'nde; 100.000 "komandosunu" olduğu iddia edilen "aşırı sağcı" Türkeş'in koalisyonunda yer almasının Demirel için sorun teşkil edebileceği belirtiliyor.¹⁸ MC Hükümeti'nde Türkeş ve Erbakan'ın yer almasının Türkiye'de siyasi kutuplaşmayı daha da arttıracığı endişesi, CIA'in 04 Nisan 1975 tarihli haftalık istihbarat özetinde de yer almıştır.¹⁹

CIA'in güvenoyu alan MC Hükümeti hakkında hazırladığı,¹⁷ Nisan 1975 tarihli rapordaki değerlendirmeler de Washington'un

¹⁶ Subject: Turk Predicament in Middle East Crisis, 01 Haziran 1967, Ankara 5964, CONFIDENTIAL, s. 2, parag. 5.

¹⁷ "Student Unrest in Various Countries", 01 Ocak 1973, CIA-RDP 76M00527R000700200001-1, SECRET, Approved for Release 09/01/2002, s. 9.

¹⁸ National Intelligence Bulletin, 01 Nisan 1975, CIA-RDP 79T00975A0276000010002-3, TOP SECRET, Approved for Release 06/03/2007, s. 8.

¹⁹ Weekly Summary, 04 Nisan 1975, "Turkey: A New Government", CIA-RDP 79-00927A011000140001-6, SECRET, Approved for Release 26/11/2007, s. 17.

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKEŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir. Raporunda, Milli Selamet Partisi'nin yabancı özel yatırıma, turizme, Türkiye'nin Batılı tarzda modernleşmesine karşı oluşu, ayrıca ütöpik ve belirsiz bir ekonomik modeli savunması sebebiyle sıkıntı yaratabileceği belirtildikten sonra, koalisyonun diğer ortağı "Pan-Türkist" MHP'nin "Selametçilerden bile daha radikal bir grup" olduğu değerlendiriliyor. CIA raporu, "Komandolarıyla" övünen Türkes liderliğindeki bu "radikal grubun" parlamentoda üç vekile sahipken hükümette iki pozisyon elde edişine dikkat çekiyor. Ayrıca, Demirel ve AP'ye mensup dışişleri ve savunma bakanları "tecrübeli ve ılımlı kişiler" olarak övülürken koalisyondaki iki "aşırı sağcı" partinin (MHP ve MSP) Kıbrıs konusunda katı bir politika izlediği yorumu yapılıyor. CIA'ye göre, bu iki parti Kıbrıs Türklerinin hâlihazırda ellerinde tuttıkları toprakların iade edilmesi konusunda taviz vermeyeceklerdir. Dahası, hem MHP hem de MSP, NATO ve AT'ye karşıdır.²⁰ Türkes liderliğindeki MHP'nin Demirel Hükümeti'nin bir "zayıflığı" olduğuna ve MHP'nin MSP'den bile daha radikal bulunduğuna dair Amerikan görüşü, 18 Nisan 1975 tarihli haftalık CIA istihbarat raporunda tekrarlanarak vurgulanmıştır.²¹

20 Haziran 1975 tarihli CIA raporu, Amerika'nın Türkiye'de artmakta olan öğrenci şiddet olaylarının taraflarına nasıl baktığını gösteren ipuçları barındırıyor. Raporunda, alınacak sert tedbirlere halk desteğinin sağlanabilmesi için Demirel'in hem sağcı hem de solcu grupları sınırlamak zorunda olduğu fakat özellikle de Türkes'in liderlik ettiği öne sürülen "komandolar"ın baskılanması gerektiği ifade ediliyor.²² 31 Ocak 1976'da hazırlanan Ulusal İstihbarat Bülteni'nde de, Demirel'in artan şiddet hadiseleri karşısında yetkilerini kullanamayışının sebebi olarak koalisyon ortağı Türkes'e

²⁰ "Prospects for Demirel Government", 17 Nisan 1975, CIA-RDP 79T00865A0008000700001-7, SECRET, Approved for Release 17/03/2006, s. 13.

²¹ Weekly Summary, 18 Nisan 1975, "Turkey: A Narrow Victory", CIA-RDP 86T00608R000300020017-0, SECRET, Approved for Release 08/11/2011, s. 9.

²² Western Europe Canada International Organisations, 20 Haziran 1975, CIA-RDP 79T00865A001200140001-4, SECRET, Approved for Release 30/07/2002, s. 12.

bağlı kesimlerin bu olayların içinde bulunduğu iddiası gösteriliyor.²³ 02 Kasım 1976 tarihli Ulusal İstihbarat Günlük Telgrafında da aynı görüş tekrarlanıyor.²⁴

Ancak takip eden aylarda hız kesmeyen terörün, 10 Ağustos 1977 tarihli Ulusal İstihbarat Günlük Telgrafında diğer örneklerle göre daha dengeli değerlendirmelerle Washington'a rapor edildiğini görüyoruz. Telgrafta, şehirlerde sol terörün artışına dikkat çekiliyor ve sağcıların rastgele kampüs olaylarıyla değil planlı suikastlerle hedef alındıkları belirtiliyor. Belgede ayrıca, söz konusu olaylar karşısında Türkeş'in hükümetteki başbakan yardımcılığı pozisyonu gereği sükûnetini koruyarak ılımlı bir tavır sergilediğine işaret ediliyor. Bununla birlikte, sol terörün devamı halinde sağın da cevap vereceği ve Türkeş'in kendi taraftarlarını etkileyebilecek hükümet eylemlerine karşı sert tavır takınabileceği söyleniyor.²⁵

19 Ocak 1978 tarihli İki Haftalık Uluslararası Narkotik İncelemesi raporunda da Türkiye'de tırmanan terör hadiselerine değiniliyor. Raporda, solda Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu şiddetin ana merkezi olarak gösteriliyor. "Aşırı sağcı"ların ise Türkeş'in liderlik ettiği MHP'nin ideolojik korumasındaki Ülkü Ocakları'nda yapılandığı belirtiliyor. Türkeş'in "Bozkurtlar" diye anılan ateşli taraftarlarını komando kamplarında paramiliter eğitime tabi tuttuğu iddiası tekrarlanıyor. Bununla beraber, Türkeş'in siyasi konumunu kuvvetlendirmek için bir önceki yıldan itibaren "genç savaşçılarından" solculara geniş çaplı karşılık vermemelerini istediği, bu durumun bazı ateşli sağcıların Türkeş'e bağlılıklarında eksilmeye ve

²³ National Intelligence Bulletin, 31 Ocak 1976, CIA-RDP79T00975A028500010052-8, TOP SECRET, Approved for Release 13/03/2007, s. 8.

²⁴ National Intelligence Daily Cable, 02 Kasım 1976, "Turkey: Possible Campus Disorders", CIA-RDP 79T00975A029500010004-0, TOP SECRET, Approved for Release 01/07/2008, s. 10.

²⁵ National Intelligence Daily Cable, 10 Ağustos 1977, "Turkey: Political Violence", CIA-RDP 79T00975A030200010114-9, TOP SECRET, Approved for Release 07/03/2007, s. 7-8.

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKİŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

kendi başlarına hareket etmelerine sebep olabileceği ifade ediliyor.²⁶

ABD, Ecevit Hükümeti'nin Ülkü Ocakları'nı kapatmaya yönelik adımlarını da yakından izlemiştir. 28 Kasım 1978'de hazırlanan Günlük Ulusal İstihbarat Telgrafında, Ecevit ve Türkeş arasındaki karşılıklı atışmanın Ülkücülere yönelik bir yasaklama gelmesi halinde Türkeş'in de karşılık verebileceği anlamına geldiği ve bu durumun Türkiye'nin kırılgan siyasi tablosunu daha da kötüleştireceği belirtiliyor. Dahası, bir yasaklama ile karşılaşmaları halinde "radikal sağcılar" faaliyetlerini daha da arttırabilecekleri ve hatta eylemlerini solculardan hükümet güçlerine karşı kaydırabilecekleri öne sürülüyor. Böyle bir durumda ticari ve siyasi elitlerin Ecevit Hükümeti'ne sıkıyönetim yasası çıkartılması konusunda baskı yapabilecekleri hususu da söz konusu istihbarat raporunda yer alıyor.²⁷ Ertesi gün Washington'a yollanan raporda, Ankara'da bir ceza mahkemesinin Ülkü Ocakları'nın kapatılması kararını onadığı ve olayların sıkıyönetim ilanına doğru evrilebileceği bilgisi aktarılıyor.²⁸ 30 Kasım 1978 tarihli istihbarat telgrafı ise, Türkeş'in Sovyetler karşısındaki tavrının MHP ve lideri hakkındaki olumsuz Amerikan kanaatini değiştirmedeğini gösteren güzel bir retorik örnektir. Telgrafta, kırk yıllık aradan sonra ilk kez, 16-20 Kasım'da iki Sovyet deniz aracının İstanbul'a geldiği, diğer parti liderleri ve medya sessiz kalırken yalnızca "neo-faşist" MHP'nin lideri Türkeş'in ziyareti kınadığı belirtiliyor.²⁹

²⁶ International Narcotics Biweekly Review, 19 Ocak 1978, "Turkey: Political Violence", CIA-RDP 79T00912A001900010002-6, SECRET, Approved for Release 03/12/2008, s. 15.

²⁷ National Intelligence Daily (Cable), 28 Kasım 1978, "Turkey: Wave of Domestic Violence", CIA-RDP 79T00975A030900010094-5, TOP SECRET, Approved for Release 07/03/2007, s. 9.

²⁸ National Intelligence Daily (Cable), 29 Kasım 1978, CIA-RDP 79T00975A030900010096-3, TOP SECRET, Approved for Release 07/03/2007, s. 15.

²⁹ National Intelligence Daily (Cable), 30 Kasım 1978, "Turkey-USSR", CIA-RDP 79T00975A030900010098-1, TOP SECRET, Approved for Release 09/03/2007, s. 12.

MEHMET AKİF OKUR-KÜRŞAT GÜÇ

27 Aralık 1978 tarihinde CIA'in Ulusal Dış Değerlendirme Merkezi tarafından Türkiye'deki sıkıyönetim durumunun ele alındığı raporda ise, Ecevit'in Türkeş'e Maraş olaylarıyla ilgili olarak yönelttiği ithamların doğru çıkma ihtimaline vurgu yapılarak hükümetin "neo-faşist MHP"nin gençlik hareketini yasaklayışı gerekçelendiriliyor.³⁰

04 Ocak 1979 tarihinde hazırlanan ulusal günlük istihbarat telgrafında da, MHP'yi konu edinen yazışmalarda yerleşik hale geldiği anlaşılan yafta tekrar kullanılıyor. Ülkedeki sağ motivasyonlu şiddetin arkasında yer almakla itham edilen "neo-faşist MHP"nin lideri Türkeş'in hükümetin ve Türk toplumunun komünizme kaydığı yönündeki beyanı, CIA tarafından "sözde" nitelemesi eşliğinde aktarılıyor.³¹

12 Eylül 1980 darbesinin ardından hazırlanan CIA belgelerinde de MHP ve Türkeş'le ilgili Amerikan bakış açısının ve kullanılan nitelermelerin değişmediğini görüyoruz. Örneğin, 22 Şubat 1982 tarihli istihbarat raporunda Evren Yönetimi'nin siyasi temizlik politikalarının hedefinde "komünistlerin" ve Türkeş'in liderliğini yaptığı MHP'ye bağlı "faşistlerin" olduğu belirtiliyor.³² Eylül 1984 tarihinde Türkiye'deki terörist yapılanmaların ele alındığı bir başka CIA raporunda ise Marksist ve Kürtçü birçok örgüt ile birlikte Bozkurtlar (Grey Wolves) / Ülkü Ocakları da anılıyor. Neo-faşist bir terör örgütü olarak tanımlanan Ülkücülerin liderliğini Alparslan Türkeş başta olmak üzere bir dizi ismin yaptığı; örgütün temel hedefinin Türk birliğini amaçlayan pan-Turanizm olduğu ifade ediliyor. Raporunda, Suriye ve İran'ın, Türkiye'nin Batı ve özellikle de İs-

³⁰ Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, 27 Aralık 1978, "Turkey Under Martial Law", CIA-RDP 80T00634A000500010042-5, SECRET, Approved for Release 02/12/2004, ss. 2-3.

³¹ National Intelligence Daily (Cable), 04 Ocak 1979, "Turkey: Prospects for Ecevit", CIA-RDP 79T00975A030900010154-8, TOP SECRET, Approved for Release 17/08/2005, s. 12.

³² Foreign Broadcast Information Service, 12 Şubat 1982, "West Europe Report", CIA-RDP 82-008-50R000500030054-4, FOR OFFICIAL USE ONLY, Approved for Release 09/02/2007, s. 33.

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKİŞ: KURGULAR VE GERÇEKLER

rail ile mevcut bağıını koparmak için Türkiye'deki Marksist ve İslamcı grupları desteklediği belirtilirken Ülkücülerin aldığı herhangi bir dış destekten ise bahsedilmiyor.³³

SONUÇ

Yukarıda incelediğimiz, 27 Mayıs darbesinden 12 Eylül sonrasına kadar uzanan zaman dilimini kapsayan Amerikan belgeleri, şu gerçeği tüm açıklığı ile ortaya koyuyor. Soğuk Savaş yıllarında Alparслан Türkiş, ABD'nin Türkiye'de kendisini en uzak hissettiği isimler arasında yer alıyordu. Türkiş'in Sovyetler karşısındaki refleksleri de Amerikan devletinin söz konusu tutumunda herhangi bir değişiklik meydana getirmemiştir. Bu tablo, bir kuşağın kafasını kurcalayan pek çok soruyu üzerinde fazla söz söylenmesine ihtiyaç bırakmayacak biçimde cevaplayabilecek netliktedir: Ülkücü Hareket, hatası ve sevabıyla, büyük mücadelesini ayaklarını yalnızca bu topraklara basarak verdi.

Yazımızı, bu hüküm cümlesinin değerini tartmamıza imkân verecek bir soruyla bitirelim. Acaba, Türkiye'nin fırtınalı yıllarına doğru baktığımızda, hakkında aynı cümleyi kurabileceğimiz başka bir büyük siyasi gelenek var mı?

KAYNAKÇA

"Intelligence Items Reported to the President", 14 Kasım 1960, Declassified E.O. 12958, Sec. 3.6(b) Date 10.10.2001.

"Student Unrest in Various Countries", 01 Ocak 1973, CIA-RDP76M00527R000700200001-1, SECRET, Approved for Release 09/01/2002.

"Prospects for Demirel Government", 17 Nisan 1975, CIA-RDP79T00865A0008000700001-7, SECRET, Approved for Release 17/03/2006.

³³ "Turkey: The Threat of Resurgent Terrorism", Eylül 1984, CIA-RDP 85S00316R000200160005-8, SECRET, Approved for Release 18/02/2011, ss. 2-6.

MEHMET AKİF OKUR-KÜRŞAT GÜÇ

“Turkey: The Threat of Resurgent Terrorism”, Eylül 1984, CIA-RDP85S00316R000200160005-8, SECRET, Approved for Release 18/02/2011.

BI Weekly Propaganda Guidance, Number 54, 05 Aralık 1960, CIA-RDP78-03061A000100020015-4, “Intransigent Members Ousted By Turkish Provisional Government”, Approved for Release 27/08/2000.

Central Intelligence Agency National Foreign Assessment Center, 27 Aralık 1978, “Turkey Under Martial Law”, CIA-RDP80T00634A000500010042-5, SECRET, Approved for Release 02/12/2004.

Central Intelligence Bulletin, 28 Temmuz 1960, CIA-RDP79T00975A0052002240001-7, TOP SECRET, Approved for Release 04/09/2002.

Central Intelligence Bulletin, 26 Eylül 1960, CIA-RDP79T00975A005300220001-8, TOP SECRET, Approved for Release 04/09/2002.

Central Intelligence Bulletin, 14 Kasım 1960, CIA-RDP79T00975A005400120001-8, TOP SECRET, Approved for Release 21/10/2002.

Current Intelligence Weekly Summary, 17 Kasım 1960, CIA-RDP79-00927A003000010001-9, CONFIDENTIAL SECRET, Approved for Release 04/04/2006.

Department of State, 25 Temmuz 1960, Central Files, 782.5/7-2560. Secret; Priority; Limit Distribution.

Department of State, 2 Eylül 1961, Central Files, 782.00/9 - 261. Secret Current Intelligence Weekly Summary, 17 Kasım 1961, CIA-RDP79-00927A003400050001-0, SECRET, Approved for Release 23/10/2007.

Fletcher Warren, 11 Ağustos 1960, Letter for Assistant Secretary of State G. Lewis Jones, Jr. from Ambassador William Fletcher

AMERİKAN BELGELERİNDE ALPARSLAN TÜRKES: KURGULAR VE GERÇEKLER

Warren profiling the Provisional Government of Turkey, in power since 5/60, Department of State. CONFIDENTIAL. Declassified: Jul 13, 1995.

Foreign Broadcast Information Service, 12 Şubat 1982, "West Europe Report", CIA-RDP82-008-50R000500030054-4, FOR OFFICIAL USE ONLY, Approved for Release 09/02/2007.

<https://www.haber3.com/guncel/alparslan-turkes-cia-ajani-miydi-haberi-328055>.

International Narcotics Biweekly Review, 19 Ocak 1978, "Turkey: Political Violence", CIA-RDP79T00912A001900010002-6, SECRET, Approved for Release 03/12/2008.

National Intelligence Bulletin, 01 Nisan 1975, CIA-RDP79T00975A0276000010002-3, TOP SECRET, Approved for Release 06/03/2007.

National Intelligence Bulletin, 31 Ocak 1976, CIA-RDP79T00975A028500010052-8, TOP SECRET, Approved for Release 13/03/2007.

National Intelligence Daily Cable, 02 Kasım 1976, "Turkey: Possible Campus Disorders", CIA-RDP79T00975A029500010004-0, TOP SECRET, Approved for Release 01/07/2008.

National Intelligence Daily Cable, 10 Ağustos 1977, "Turkey: Political Violence", CIA-RDP79T00975A030200010114-9, TOP SECRET, Approved for Release 07/03/2007.

National Intelligence Daily (Cable), 28 Kasım 1978, "Turkey: Wave of Domestic Violence", CIA-RDP79T00975A030900010094-5, TOP SECRET, Approved for Release 07/03/2007.

National Intelligence Daily (Cable), 29 Kasım 1978, CIA-RDP79T00975A030900010096-3, TOP SECRET, Approved for Release 07/03/2007.

MEHMET AKİF OKUR-KÜRŞAT GÜÇ

National Intelligence Daily (Cable), 30 Kasım 1978, "Turkey-USSR", CIA-RDP79T00975A030900010098-1, TOP SECRET, Approved for Release 09/03/2007.

National Intelligence Daily (Cable), 04 Ocak 1979, "Turkey: Prospects for Ecevit", CIA-RDP79T00975A030900010154-8, TOP SECRET, Approved for Release 17/08/2005.

NSC Briefing Background, 28 Eylül 1960, The Internal Situation in Turkey, CIA-RDP 79R00890A001200090022-1, SECRET, Approved for Release 17/05/2001.

Robert G. Miner, 30 Haziran 1960, 782.00/6-3060, Istanbul Journalist's Comment Current Political Situation, Official Use Only.

Special National Intelligence Estimate, 19 Temmuz 1960, Short-Term Prospects For Turkey, SNIE 33-60.

Special Report, OCI No. 0309/65B, Copy No. 57, "Pre-election Picture in Turkey", CIA-RDP79-00927A005000080003-8, SECRET, Approved for Release 05/01/2005.

Subject: Turk Predicament in Middle East Crisis, 01 Haziran 1967, Ankara 5964, CONFIDENTIAL.

Weekly Summary, 04 Nisan 1975, "Turkey: A New Government", CIA-RDP79-00927A011000140001-6, SECRET, Approved for Release 26/11/2007.

Weekly Summary, 18 Nisan 1975, "Turkey: A Narrow Victory", CIA-RDP86T00608R000300020017-0, SECRET, Approved for Release 08/11/2011.

Western Europe Canada International Organisations, 20 Haziran 1975, CIA-RDP79T00865A001200140001-4, SECRET, Approved for Release 30/07/2002.